

ریخت شناسی شهری:

مقدمه‌ای بر مطالعه فرم فیزیکی شهرها

تألیف

ویتر اولیویرا

ترجمه

دکتر منوچهر طبیبیان

مهندس علی ضیایی علیشاه

شماره مسلسل ۹۸۴۸

شماره انتشار ۴۰۱۸

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه	: اولیویرا، ویتور Oliveira, Vitor
عنوان و نام پدیدآور	: ریخت‌شناسی شهری؛ مقدمه‌ای بر مطالعه فرم فیزیکی شهرها/ تألیف ویتور اولیویرا؛ ترجمه منوچهر طبیعیان، علی ضیایی علیشاه.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۳ ص.
فروست	: انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۴۰۱۸.
شابک	: 978-964-03-7269-2
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: عنوان اصلی: Urban Morphology: An Introduction To The Study Of The Physical Form Of Cities, 2016
عنوان دیگر	: مقدمه‌ای بر مطالعه فرم فیزیکی شهرها.
موضوع	: شهرها و شهرستان‌ها-- توسعه
موضوع	: شهرسازی
موضوع	: جغرافیای شهری
موضوع	: توسعه پایدار
موضوع	: شهرسازی-- تاریخ
شناسه افزوده	: طبیعیان، منوچهر، ۱۳۱۶- مترجم
شناسه افزوده	: ضیایی علیشاه، علی، ۱۳۶۸- مترجم
شناسه افزوده	: دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۷ الف۸۴۹/HT۳۷۱
رده‌بندی دیویی	: ۳۰۷/۷۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۴۸۹۳۷۵

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

عنوان: ریخت‌شناسی شهری؛ مقدمه‌ای بر مطالعه فرم فیزیکی شهرها

تألیف: ویتور اولیویرا

ترجمه: دکتر منوچهر طبیعیان - مهندس علی ضیایی علیشاه

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۷

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مترجمان است»

بها: ۳۹۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: http://press.ut.ac.ir

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

تقدیر و تشکر

هر کاری که توسعه تفکری را در طول زمان قابل توجهی بیان کند، بسیار به افراد دیگر مدیون است. غیرممکن است که از همه آنها تشکر نکرد. من جز نشان دادن منابع اصلی الهام بخش کاری نمی‌توانم بکنم، که بیشتر آنها دانشگاهیان و همکارانی هستند که مسیرشان در زمان‌های مختلف با من همسو بود.

نخست، مایلم از جرمی وایت هند^۱ سپاسگزاری نمایم. اولین مقاله علمی بر ریخت‌شناسی شهری که در سال ۲۰۰۳ خواندم - زمانی که رساله کارشناسی ارشد خود را شروع کرده بودم با عنوان «توسعه‌های اخیر در ریخت‌شناسی شهری» به‌وسیله جرمی وایت هند منتشر شده در [مجله] «مطالعات شهری» سال ۱۹۹۲ باز می‌گردد. این مقاله به من در زمینه توصیف کار ام. ار. جی کانزن^۲ و بیشتر اعضا گروه تحقیقاتی ریخت‌شناسی شهری (UMRG) و مایکل باتی^۳ و جانفرانکو کانیجیا^۴ اولین مراجعات را داد. سه سال بعد، نخستین مقاله من «ابعاد ریخت‌شناسانه برنامه‌های شهری» در مجله «مورفولوژی شهری» به سرپرستی جرمی وایت هند منتشر شد. در طول دهه گذشته جرمی وایت هند به طور مستقیم (از طریق گفت و گو شخصی و یا مکاتبات ایمیل) و غیر مستقیم (از طریق کار قابل توجه و گسترده) تاثیر عمده‌ای بر من در زمینه ریخت‌شناسی شهری داشته است. اعتقاد راسخ من است که هیچ کس در دو دهه گذشته به اندازه جرمی وایت هند برای زمینه ما کار نکرده است.

نوشتن این کتاب به‌وسیله مرکز تحقیقات حمل‌ونقل و محیط‌زیست (CITTA) با اعطای گرنت قابل توجهی برای نوشتن در ۲۰۱۵ ممکن شد. من مایل هستم تا قدردانی عمیق خود را از پائلو پینهو^۵، رئیس مرکز تحقیقات و راهنمای رساله کارشناسی ارشد و دکترای خود که به ترتیب در سال ۲۰۰۴ و ۲۰۰۸ به پایان رسید، ابراز کنم. من همچنین می‌خواهم از دیگر استاد سابق خود آلفردو ماتوس فریرا^۶ که اخیراً درگذشت، قدردانی نمایم. با بازگشت به اوسط دهه ۹۰ در مدرسه معماری پورتو^۷، ماتوس

---

1. Jeremy Whitehand

2. M.R.G. Conzen

3. Michael Batty

4. Gianfranco Cannigia

5. Paulo Pinho

6. Alfredo Matos Ferreira

7. Faculdade de Arquitectura da Universidade do Porto

ث □ ریخت‌شناسی شهری

فریرا تمرکز من را از "ساختمان" به "شهرها" تغییر داد. در طول ۲۰ سال گذشته، شور و اشتیاق شهرها به‌عنوان بخشی از گفت و گوهای ما ادامه داشت.

تعدادی از همکاران سمینار بین‌المللی فرم شهری (ISUF) بر تفکر ریخت‌شناسانه من اثرگذار بودند: Ivor Samuels, Susan Whitehand, Michael Barke, Peter Larkham, Karl Kropf, Michael P. Conzen, Kai Gu, Giancarlo Cataldi, Giuseppe Strappa, Nicola Marzot, Marco Maretto, Paolo Carlotti, Paul Sanders, Tolga Unlu and Art McCormack.

همچنین تشکر و قدردانی من از همکاران شبکه پرتغالی زبان ریخت‌شناسی شهری (PNUM)

است:

Teresa Marat-Mendes, Jorge Correia, Nuno Norte Pinto, David Viana, Sandra Pinto, ManuelTeixeira and Teresa Heitor, در پرتغال; and Stael Pereira Costa, Cristina Teixeira, Marieta Maciel, Frederico de Holanda, Valério Medeiros, Renato Leão Rego, Karin Meneguetti and Silvio Soares در برزیل.

بیل هیلیر^۱ و مایکل باتی دو تاثیر گذار عمده بر چیدمان فضایی و تحلیل فضایی بوده‌اند.

در نهایت مایل هستم از Bryan Woodhead, Cláudia Lira, Elisa Dainese, Filipa Neiva, Jan Janto Marzuki, Sara Guedes and Urszula Zdzieborska, Reurink دووم کتاب تشکر کنم. همچنین از Google Earth برای تصاویر هوایی شامل فصل‌های ۲، ۴، ۵ و ۷ متشکرم.

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	ذ
مقدمه مترجم.....	ز
فصل اول: مقدمه	۱
۱-۱ انگیزه.....	۱
۲-۱ هدف کتاب.....	۲
۳-۱ ساختار کتاب.....	۴
منابع.....	۹
فصل دوم: عناصر فرم شهری	۱۱
۱-۲ مفهوم بافت شهر.....	۱۲
۲-۲ بستر طبیعی.....	۱۶
۳-۲ سیستم خیابان‌ها.....	۲۰
۴-۲ نظام قطعات.....	۳۲
۵-۲ نظام ساختمان‌ها.....	۳۶
منابع.....	۴۱
فصل سوم: عوامل و فرآیندهای دگرگونی شهری	۴۳
۱-۳ عوامل تغییر.....	۴۳
۱-۱-۳ توسعه‌دهندگان.....	۴۴
۲-۱-۳ معماران.....	۴۵
۳-۱-۳ سازندگان.....	۴۷
۴-۱-۳ مأمورین برنامه‌ریزی مقامات محلی.....	۴۷
۵-۱-۳ سیاستمداران محلی.....	۴۸
۲-۳ فرآیندهای دگرگونی شهری.....	۵۰
۱-۲-۳ برنامه.....	۵۰
۲-۲-۳ اجرای برنامه و کنترل توسعه.....	۶۱

منابع	۶۳
فصل چهارم: شهرها در طول تاریخ	۶۵
۱-۴ شهرهای نخستین	۶۵
۱-۱-۴ تمدن سومر	۶۶
۲-۱-۴ تمدن چین	۶۷
۲-۴ شهرهای یونان باستان	۶۹
۳-۴ شهرهای رومی	۷۱
۴-۴ شهرهای اسلامی	۷۴
۵-۴ شهرهای قرون وسطی	۷۷
۶-۴ شهرهای دورهٔ رنسانس	۸۰
۷-۴ شهرهای قرن نوزده	۸۲
منابع	۸۵
فصل پنجم: سه شهر	۸۷
۱-۵ نیویورک	۸۸
۲-۵ مراکش	۱۰۰
۳-۵ پورتو	۱۰۷
منابع	۱۱۸
فصل ششم: رویکردهای گوناگون مطالعه فرم شهر	۱۱۹
۱-۶ رویکردهای کلاسیک ریخت‌شناسی شهری و مطالعات شهری	۱۲۰
۱-۱-۶ مطالعات تاریخ شهری فعال در ونیز	۱۲۰
۲-۱-۶ آلتویک، نورتارمبلند، مطالعه‌ای در زمینهٔ تجزیه و تحلیل پلان شهر	۱۲۳
۳-۱-۶ سیمای شهر	۱۲۶
۴-۱-۶ منظر شهری	۱۲۹
۵-۱-۶ مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکا	۱۳۱
۶-۱-۶ معماری شهرها	۱۳۲
۷-۱-۶ فرم‌های شهری: از بلوک تا بنا	۱۳۳
۸-۱-۶ قواعد اجتماعی فضا	۱۳۶
۲-۶ رویکردهای ریخت‌شناسانهٔ مختلف	۱۳۸
۱-۲-۶ رویکرد تاریخی - جغرافیایی	۱۳۹

فهرست □ خ

۱۵۰.....	۲-۲-۶ رویکرد فرآیند گونه‌شناختی.....
۱۵۹.....	۳-۲-۶ چیدمان فضا.....
۱۶۸.....	۴-۲-۶ تحلیل فضایی.....
۱۷۵.....	۳-۶ مطالعات تطبیقی فرم شهری.....
۱۷۸.....	۱-۳-۶ پورتو.....
۱۹۵.....	منابع.....

فصل هفتم: از نظریه تا عمل ۲۰۳

۲۰۳.....	۱-۷ ریخت‌شناسی شهری و برنامه‌ریزی.....
۲۰۵.....	۱-۱-۷ برنامه شوره‌زار سن جولیانو ارائه شده توسط ساوریو موراتوری.....
۲۰۸.....	۲-۱-۷ برنامه آنبرز سور اویز توسط ایوور سامونلز و کارل کروپ.....
۲۱۳.....	۳-۱-۷ برنامه جده توسط شرکت تخصصی چیدمان فضایی.....
۲۱۶.....	۴-۱-۷ به سوی یکپارچگی.....
۲۱۹.....	۲-۷ ریخت‌شناسی شهری، تیپولوژی بنا و معماری.....
۲۲۵.....	منابع.....

فصل هشتم: روابط با سایر زمینه‌های دانش ۲۲۷

۲۲۸.....	۱-۸ ریخت‌شناسی شهری و جامعه.....
۲۲۹.....	۱-۱-۸ سلامت عمومی.....
۲۳۰.....	۲-۱-۸ عدالت اجتماعی.....
۲۳۲.....	۲-۸ ریخت‌شناسی شهری و اقتصاد.....
۲۳۳.....	۱-۲-۸ گردشگری میراث.....
۲۳۵.....	۳-۸ ریخت‌شناسی شهری و محیط‌زیست.....
۲۳۵.....	۱-۳-۸ تغییر اقلیم.....
۲۳۶.....	۲-۳-۸ انرژی.....
۲۳۹.....	منابع.....

فصل نهم: نتیجه‌گیری ۲۴۱

۲۴۷.....	منابع.....
----------	------------

نمایه ۲۴۹

پیشگفتار

ریخت‌شناسی شهری به‌عنوان یک زمینهٔ دانشی در طول دو تا سه دههٔ اخیر رشد قابل توجهی داشته است. این امر نه‌تنها در افزایش تعداد مقالات به این موضوع و طیف متنوع مجلاتی که پدیدار شده‌اند، بلکه در افزایش تعداد و ابعاد کنفرانس‌ها با موضوعات ریخت‌شناسانهٔ شهری مشهود است. بیشتر کنفرانس‌های مهم، به‌همراه شروع مجلهٔ بین‌المللی ریخت‌شناسی از اساس و بنیاد سمینار بین‌المللی ریخت‌شناسی شهری (ISUF) - اولین سازمان بین‌المللی ریخت‌شناسان شهری - سرچشمه می‌گیرند. همچنین این [سمینار] محرکی برای تشکیل سازمان‌های ملی و منطقه‌ای مختص به این زمینه بوده است. با این حال رشد متناسبی در تعداد کتاب‌ها بر ریخت‌شناسی شهری روی نداده است. در حقیقت شناسایی یک کتاب مستقل در زبان انگلیسی بسیار سخت است که بتواند به آسانی به‌عنوان کتاب مرتبط بر ریخت‌شناسی شهری شناخته شود. این کمبود مشکلاتی را برای دانشجویانی که می‌کوشند مقدمهٔ مختصری بر این زمینه و همچنین برای محققانی که به‌دنبال ریخت‌شناسی شهری هستند و در تلاشند مرور ارزشمندی بر موضوعات تحقیق، کانسپت‌ها و روش‌هایش بیابند، ایجاد کرده است. این کمبود اکنون به‌وسیله ویتز اولیویرا، کسی که یکی از برترین مشارکت‌کنندگان بین‌المللی در پژوهش ریخت‌شناسانه، نوشتار و ویرایش و همچنین یکی از گروه‌های آکادمیک که بیشترین کار را در شکل‌دهی به (ISUF) در طول دومین دهه موجودیتش انجام داد، مرتفع شده است.

در ارزیابی شکوفایی اخیر مطالعه فرم شهری بسیار مهم است که قدمت موضوع مورد تحقیق را از یاد نبرد - فرم شهری در تمام مانیفست‌های فیزیکی، با جایگاه بنیادینش از تمدن‌های نخستین شروع می‌شود. به‌عنوان یک موضوع مطالعه، این نواحی شدیداً اشغال شده بر روی سطح زمین، تاریخچه‌ای طولانی دارند، اگرچه همچون بسیاری از زمینه‌های دیگر دانش، ظهور این گونهٔ مطالعه تا اواخر قرن نوزدهم بسیار نادر بود. در این میان میزان سطح زمین که به‌وسیلهٔ نواحی شهری پوشیده شده به‌طور قابل ملاحظه‌ای گسترش می‌یابد. امروز که [سطح زمین] با بیش از نیمی از جمعیت جهان اشغال شده است، کار کوچکی نیست که در یک کتاب مستقل کوچک، گزیده ولی با میزان وسیعی از فرم‌های فیزیکی این نواحی شهری و روش‌های مطالعه آنها فراهم کرد. ولی اولیویرا به‌وسیلهٔ انتخاب نمونه‌های دقیق، حداقل استفاده از واژگان تخصصی و استفاده موثر از نقشه‌ها، دیاگرام‌ها و تصاویر به این امر دست یافته است.

تمامیت فرم‌های نواحی شهری عوامل و نهادهایی هستند که آنها را ایجاد و دگرگون می‌سازند - برای مثال توسعه‌دهندگان، معماران، برنامه‌ریزان و سیاستمداران - و این‌ها در پوشش مطالب اولیویرا

جایگاهی یافته‌اند. فصل رویکردهای مختلف مطالعه فرم شهر نمونه‌ای قابل توجه است. به‌علاوه با معرفی انتشارات "کلاسیک" به‌وسیله افراد مستقل کمک‌کننده به موضوع، خلاصه‌هایی از رویکرد تاریخی - جغرافیایی، رویکرد فرآیند-گونه‌شناسی، چیدمان فضایی و گونه‌های مرتبط با تحلیل فضایی تهیه کرده است. این امر به طور منطقی منجر به توجه به مطالعات تطبیقی که رویکردهای مختلف را دربرگیرد می‌شود.

آنچه بسیار دیده می‌شود حکایت از حساسیت شخصی اولیویرا به روابطی است که ریخت‌شناسی شهری با رشته‌های متنوع - جغرافی، معماری و برنامه‌ریزی شهری با اشاره به سه مورد با اهمیت‌تر دارد. این امر به‌خصوص در پیوندهایی که بین فرم شهر و راه‌هایی که بتواند به عمل، حداقل در برنامه‌ریزی شهری تبدیل شود، مشهود است. خواننده از تجربیات شخصی نویسنده از به کار بستن یک فرم شهری تمجید شده به چالشی‌های عملی سود می‌برد. مقیاس‌ها طیفی از قطعات شخصی و ساختمان‌ها تا مناطق درون شهری و کل شهرها را در نظر می‌گیرند. کتاب همچنین با اشاره گسترده‌تر به ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی، به کشف ارتباط ریخت‌شناسی شهری با موضوعاتی نظیر سلامت عمومی، عدالت اجتماعی، میراث تاریخی و انرژی دست می‌یابد.

این کتاب به‌وسیله نویسنده‌اش به‌عنوان یک کتابچه راهنما توصیف می‌شود. در حقیقت فراتر از این‌هاست. واقعیت است که [کتاب] روند سیستماتیک از ویژگی‌های اصلی ریخت‌شناسی را تأمین می‌کند و در این رابطه در میان کتاب‌های انگلیسی منحصربه‌فرد است. به هر صورت از سوی دیگر در ادبیات [تخصصی] از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. الهام بخش در عین اطلاع‌دهندگی است. برای یک رویکرد تحقیقاتی و بسیار قابل استفاده شامل مشکلات عملی مرتبط، و همچنین یکپارچگی آن بحث و گفتگو می‌کند، و این رویکرد نه تنها حساس به فرهنگ و تاریخ بلکه پاسخ‌گو به استفاده‌های سیستماتیک است. تنوع شخصیت چشم‌اندازهای شهری به‌عنوان نقطه مرکزی هم در عمل و هم پژوهش دیده می‌شود. در این مورد و موارد دیگر شکاف بزرگی بین چیزی که به کار گرفته می‌شود و واقعیت برنامه‌ریزی که امروز در دنیای واقعی عمل نمی‌شود، وجود دارد. اولیویرا استدلال می‌کند ریشه این مشکل به میزان محدودیت زیادی که هم‌اکنون در چشم‌انداز شهری ایجاد شده است، به‌وسیله آگاهی دادن از درک صحیح ریخت‌شناسی شهری برطرف می‌شود. این کتاب در میان مزیت‌های گوناگونش، یک گام موثر به سوی آموزش جدید و پتانسیل‌های به کارگیری ریخت‌شناسی شهری به‌گونه‌ای است که بتواند بر این نقصان‌های جدید فائق آید.

جرمی وایت هند

گروه تحقیقات ریخت‌شناسی شهری

دانشگاه بیرمنگام، بریتانیا

مقدمه مترجم

ریخت‌شناسی شهر در انحصار ویژگی‌های کالبدی آن بوده و در نهایت پهنه‌های ساخته شده^۱ را شکل می‌دهد. مولفه‌های همچون فرم، اندازه، تراکم و پیکربندی سکونتگاه‌ها نیز از دیگر ارکان پهنه‌های ساخته شده به‌شمار می‌روند. این ویژگی‌ها می‌تواند در مقیاس‌های مختلف، از مقیاس منطقه‌ای گرفته تا شهری، واحد همسایگی، بلوک و خیابان تجلی یابد. ریخت‌شهر در بیشتر کشورهای جهان از جمله کشور انگلستان، همزمان با ایجاد پهنه‌های سکونتگاه‌های انسانی، شکل آغازین خود را شروع می‌کند و تکامل مداوم آنها در پاسخ به نیازهای اجتماعی، زیست‌محیطی، اقتصادی، توسعه‌های تکنولوژیکی و توسعه و گسترش خط مشی‌هایی است که در بخش‌های مختلف پا به میان گذاشته‌اند. این خط مشی‌ها به‌طور فزاینده‌ای در دوره‌های بعد از جنگ جهانی دوم در بخش‌هایی نظیر برنامه‌ریزی، مسکن و سیاست‌های توسعه شهری، از جمله بهداشت، حمل‌ونقل و اقتصاد بر یکدیگر غلبه داشته‌اند.

به‌دلیل محدودیت در جابه‌جایی‌های انسان و کالبد، نقطه تمرکز فعالیت‌ها در سکونتگاه‌ها به‌طور چشمگیری در مراکز سکونتگاه‌ها به‌وقوع پیوسته است (تمرکز در پهنه‌های داخلی و تراکم متوسط در پیرامون بخش مرکزی و تراکم کم در حومه‌ها). بسیاری از این مناطق با تراکم و تنوع نسبی، از چشم‌اندازهای حاشیه شهری مدرن در حلقه‌های سبز بهره می‌برند و یا محصور در فضاهای باز روستایی کنترل شده، فعالیت می‌کنند. این سکونتگاه‌ها گونه‌های دارای تراکم بالا، الگوهای از خیابان‌های نامنظم قرون وسطایی، ساختارهای شعاعی و شبکه‌ای، طرح‌های حومه‌ای پر پیچ و خم، شهرهای جدید که بر اساس اولویت‌هایی برنامه‌ریزی شده‌اند و طرح‌های نوسنتی یا روستا شهر را شامل می‌شوند. در برخی از این سکونتگاه‌ها با اشکال گوناگون مورفولوژیکی روبرو می‌شویم که از نظر تاریخی اهمیت دارند و هنوز پا برجا هستند.

در دوران بعد از جنگ تغییرات عمده‌ای در شهرها به‌وجود آمدند و ظهور روندهای جدید جزئیات نوینی را در ادبیات موجود پیش رو آورد. این روندها در قالب کاربری‌های زیر شکل گرفته‌اند:

- بخش انرژی
- بخش حمل‌ونقل
- بخش عرصه آب

- سیستم‌های فاضلاب
- بخش جمع‌آوری ضایعات جامد
- تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی (ICT)
- بخش زیرساخت‌های فرهنگی و اجتماعی
- زیرساخت‌های سبز و آبی

بررسی رابطه بین شکل شهر و زیرساخت‌ها حائز اهمیت بوده و باید اذعان کرد پهنه‌های شهری (شهرها، شهرک‌ها و حومه شهرها) می‌توانند به مثابه سیستم‌هایی تصور شوند که در آنها تغییرات تدریجی فرم شهری، جایگاهی را برای تغییرات وسیع‌تری فراهم می‌آورد: از جمله سرمایه‌گذاری، آلودگی‌ها، فرهنگ و تکنولوژی‌ها. شهرها و شهرک‌ها مکان‌هایی را برای زندگی معاصر مردم، داد و ستد و اعمال آن در سکونتگاه‌ها مهیا می‌سازند، گروه‌هایی در آن ساکن می‌شوند و یا کوچ می‌کنند، تغییرات در ترکیب نیازها، الگوهای جدید از کار و ارتباطات را مطرح می‌کند، داد و ستدها روبه‌تکامل می‌روند، نیازها بسته به مکان‌ها و جابه‌جایی آن تغییر می‌کنند و میراث، به سرمایه بدل شده و به تاریخ متصل می‌گردند و به سهم خود پیامدهای فضایی عمده‌ای را در بر خواهند داشت.

در کتاب حاضر تلاش شده که آنچه در بالا اشاره شد در قالب سرفصل‌های ۹گانه‌ای از نظرگاه‌های مختلف تحلیل شود. از این رو این منبع ارزشمند برای دانشجویان رشته شهرسازی (برنامه‌ریزی شهری، طراحی شهری)، معماری (معماری منظر، مطالعات معماری) و سایر نظام‌های بین رشته مرتبط بسیار اثرگذار خواهد بود.

در انتها لازم است تا از مهندس حامد ولدخانی بابت تلاش‌ها و پیگیری‌های مجدانه، ویراستاری علمی و صفحه‌آرایی کتاب کمال تشکر را داشت و همچنین از مهندس هومن رحیمی‌زند به‌خاطر طراحی تأثیرگذار جلد کتاب سپاسگزاری نمود.

منوچهر طبیبیان

استاد شهرسازی دانشگاه تهران

زمستان ۱۳۹۷

اختصارات

ABM	Agent-Based Models	مدل‌های عمل مبنا
CA	Cellular Automata	سلول‌های خودکار
CAMUSS	Automata Modeling for Urban and Spatial Systems	مدل‌سازی سلول‌های خودکار برای سیستم‌های شهری
CASA	Centre for Advanced Spatial Analysis	مرکز تحلیل فضایی پیشرفته
CITTA	<i>Centro de Investigação do Território Transportes e Ambiente</i>	مرکز تحقیقات حمل‌ونقل و محیط‌زیست
DCP	Department of City Planning	دپارتمان برنامه‌ریزی شهری
ENPAS	<i>Ente Nazionale di Previdenza ed Assicurazione Sociale</i>	موسسه بیمه بازنشستگی و بیمه اجتماعی
EUR	<i>Esposizione Universale Roma</i>	نمایشگاه جهانی رم
INA	<i>Istituto Nazionale delle Assicurazioni</i>	موسسه بیمه ملی
IPCC	International Panel on Climate Change	کمیته بین‌المللی تغییر اقلیم
ISSS	International Space Syntax Symposium	سمپوزیوم بین‌المللی چیدمان فضایی
ISUF	International Seminar on Urban Form	سمینار بین‌المللی فرم شهر
JOSS	The Journal of Space Syntax	مجله چیدمان فضا
LUBFS	Land Use and Built Form	کاربری زمین و فرم ساخت
LUTI	Land Use Transport Interaction	مدل‌های مربوط به فعل و انفعالات حمل‌ونقل و کاربری زمین
PNUM	Portuguese-language Network of Urban Morphology	شبکه پرتغالی زبان ریخت‌شناسی
POS	<i>Plan d'Occupation des Sols</i>	برنامه‌ریزی کاربری زمین
UCL	University College London	دانشگاه کالج لندن
UMRG	Urban Morphology Research Group	گروه پژوهشی ریخت‌شناسی شهری
UN	United Nations	ملل متحد
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization	سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد